

हसरत जयपुरी - भाग २

हसरत साहेबांसोबतच्या माझ्या मुलाखतीचा गोषवारा पुढीलप्रमाणे -

प्रश्न - एखाद्या कवीकडे काव्य लिहिण्यासाठी नक्की काय हवं असतं ?

ह.ज. - दुःख, वेदना. वेदनेशिवाय काव्यात अर्थ येणार नाही. ते अशक्य आहे. सध्याच्या दिवसांत सगळं वरवरचं आहे. त्यामुळे गीतातही दम नाही आणि चांगलं संगीतही सापडत नाही.

प्रश्न - एखादी ध्वनीफीत, सीडी किंवा आकाशवाणीवर जेव्हा एखाद्या गाण्याचा उल्लेख होतो तेव्हा गीतकाराचा वेगळा उल्लेख करण्यात येतो. राजकपूर कडे शंकर-जयकिशन यांनी संगीतकार म्हणून एकत्र काम केले तसेच तुम्ही आणि शैलेन्द्र यांनीही बरीच वर्षे एकत्र काम केले. संगीतकारांचा एकत्र उल्लेख होत असे तसा तुम्हा गीतकारांचा उल्लेख का झाला नाही ? हा फरक का ?

ह.ज. - शैलेन्द्र आणि मी, आम्ही दोघांनी एकत्र काम केले नाही. आम्ही स्वतंत्रपणेच गीते लिहित होतो. आणि केव्हातरी क्वचित खेळीमेळीत थोडी स्पर्धा चाले. त्यांचं हिंदीवर प्रभुत्व होतं, तर माझं उर्दूवर - असं चालायचं ! गाण्यातील प्रसंग कसा आहे यावर गाणं त्यांनी लिहावं की मी हे ठरत असे. आमच्या दोघांचा मेहनताना सारखाच होता. त्यामुळे त्यावर फारसा काही मतभेद असण्यास कारण नव्हतं. परंतु मला असं वाटतं, संगीत देण्यापेक्षा गाणं लिहिणं हे फार वैयक्तिक स्वरूपाचं आहे. संगीतासाठी अनेक वाद्यांचाही उपयोग होतो. त्यामुळे गाण्याला चाल बांधताना दोघांची गरज लागू शकते. पण तसं गीतलेखनात होऊ शकत नाही.

प्रश्न - पण आता काही लिखाणातून आपण वाचतो की ही चाल शंकरनी तयार केली, तर दुसरी कुठली तरी जयकिशन यांची आहे. उदा. शारदाने म्हटलेली सगळी गाणी शंकर यांनी संगीत दिलेली होती.

ह.ज. - ते खरं आहे.

प्रश्न - ते राहू देत. पण सर तुम्ही शंकर, जयकिशन हया दोघांच्याही अगदी जवळचे होता. तर हया दोघांपैकी तुम्हाला जास्त कोण आवडतो ? तुमचं कोणाबरोबर जास्त पटायचं ?

ह.ज. - अर्थातच जयबरोबर. तो श्रेष्ठ संगीतकार होता. शंकर चांगलाच होता, तरीही.

प्रश्न - तुम्ही गीते कशी लिहिता ? तुम्ही प्रथम शब्द लिहिता की संगीताच्या मीटरप्रमाणे लिहावी लागतात ?

ह.ज. - अर्थ - अर्थ. केव्हा असं तर केव्हा तसं लिहितो. पण खरं सांगायचं तर मला आधी गाणं लिहायला आवडतं. 'बहारो फूल बरसाओ', 'ये आँसू मेरे दिल की जुबान हैं', 'एहसान तेरा होगा मुझपर' ही सर्व गाणी आणि बरीच मी पहिली लिहिली. यामध्ये शब्द मुक्तपणे सुचत जातात. त्यांत अडथळा नसतो. पण आता पहाल तर सगळी गीते सारखीच वाटतात. एकमेकांतील भावभावनांमधील फरक लक्षातच येत नाही. हल्लीच्या चालींबद्दल काय सांगावं ? आता राग नाहीत की रागिणी नाहीत. नव्या संगीतकारांना शास्त्रीय संगीताची जाणच नाही. त्यांना शास्त्रीय संगीताची बैठकच नाही. जुनं सगळं संपलं आहे.

प्रश्न - आणि नव्या गीतकारांबद्दल काय सांगाल ?

ह.ज. - त्या विषयावर तर बोलूच नका. जुन्या लोकांपैकी कोण शिल्लक राहिलेत ? फक्त मी आणि मजरुह. इतर काय लिहितात बघा. जावेद अख्तरच बघा. तो काय गीतलेखक आहे ? माझ्या मते मुळीच नाही.

प्रश्न - तुम्ही असं म्हणता हे मी लिहू शकतो का ? हया वाक्याची अधिकृत नोंद केली तर चालेल का ?

ह.ज. - खुशाल! मी कुणालाच घाबरत नाही. त्यांचे वडील गीतकार होते. जावेद संवाद-लेखक आहे, पण ते वेगळं. सध्या चित्रपटसृष्टीत काय गोंधळ चाललाय तो तुम्ही पाहतच आहात. मला कुणी लाखभर रुपये दिले तरी मी असलं काहीतरी लिहिणार नाही. हयांपैकी कोणताही गीतकार किंवा संगीतकार फार काळ लोकांच्या स्मरणात राहिल का ? नाहीतर साहीर, शैलेंद्र, शकील, कैफी आजमी, राजा मेहदी अली खान, जान निसार अख्तर हे गीतकार आणि सी. रामचंद्र, एस. डी. बर्मन, मदन

मोहन, ओ. पी. नय्यर, नौशाद यांच्यासारखे संगीतकार अजरामर आहेत.

(क्रमशः)

- माणेक प्रेमचंद

('Yesterday's Melodies Today's Memories' या पुस्तकातून)

NOTE: Among the many things India can be proud about is the wonderful music that was made in the Hindi cinema of yesteryear. Songs that touched (and still touch) the hearts of many millions of people who understand Hindustani. No matter where we were, inside or outside the country, and whether we were old or young, rich or poor, fat or thin, there were songs that kept us enjoying them. Or making life more bearable, at the least.

'Yesterday's Melodies Today's Memories' is a biographical salute to all the main singers, composers, and songwriters who put out these melodies, from the start in 1931, till about 1970.

Manek Premchand, the author, has also recently written another music book called Musical Moments From Hindi Films, celebrating 75 years of sound (and music) in Hindi Films. To buy the books, you may go to jharnabooks@yahoo.com, and to write to the author, the email address is manekpremchand@gmail.com